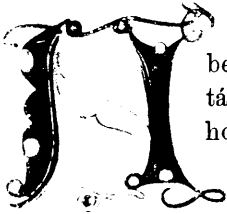

AZ ELSŐ MAGYAR HADIJELENTÉS.

1437.

béke hirdetőjének, a fegyverfogást, vérontást hivatásánál fogva kerülő szerzetesnek köszönhetjük, hogy az első magyar hadijelentés ránk maradt.

Márkai (Marchiai) Jakab 1437 elején Csanádon tartózkodott. Oly nagy volt ájtatossága, önfeláldozása, oly nagy volt tekinélye, hogy szavaiban, jóslataiban kétségtelenül bíztak korának legjelesebb hadvezérei is. Marczaly János, a király főajtónállója és Zsigmond király hadainak 1437-ben egyik fővezére 1437 tavaszán szintén Csanádra jött, talán mert bátyja, László püspök halála után ő kormányozta a püspökségi javakat s különben is innen akart indulni a török ellen.

Itt Csanádon hallotta Márkai Jakabtól, a szentéletű szerzetestől azon biztatást, hogy a kereszténység javára és védelmére egész bátran fogjon hozzá a tervezett veszedelmes hadjárathoz, mert az jól fog sikerülni.

Marczaly János hitt a biztatásnak. Neki vágott a veszedelmes és fáradalmas hadjáratnak. Nem is csalódott. Épen, nagy diadallal került vissza Csanádra. Ezen való örömében azt a hadijelentést, melyet Zsigmond királynak küldött, leíratta még egyszer iródeákjával és köszönete jeléül elküldötte szeretett lelkiatyjának, Márkai Jakabnak is. Ez pedig visszatérvén Olaszországba, egyéb levelek közt ez is megmaradt a nápolyi Della Nova ferencz-rendű kolostor levéltárában.

Ott bukkant rá ötödfél század mulva egy másik, magyar, ferencz-rendű szerzetes, Fermentzsin Özséb, lemásolta és közzétette «Acta Bosnae» cz. gyűjteménye 142—44. lapján.¹

¹ Acta Bosnae potissimum ecclesiastica cum insertis editorum documentorum registis ab anno 925 usque ad annum 1752. Collegit et digessit

Csakhogy egy kis hiba csuszott be az ő közlésébe s lehet, hogy ezért nem ismerték fel eddigelé e hadijelentés értékét történetíróink

Ferrendzsin ugyanis az évszámot MCCCCXXIII-nek olvasta s ennél fogva az 1434. év alatt közli e jelentést. De egyebet nem is véve számba, elég végig futnunk a jelentés tartalmán s látjuk, hogy ez lehetetlen. Azt írja a diadalmas vezér: hogy «Sabbato sequenti, in festo beatorum decem millium militum», majd alább, hogy «feria quinta in festo beati regis Ladislai» vittek végbe egy-egy hősie tettet. Már pedig elég belé nézni a kortani táblákba s mindjárt látjuk, hogy 1434-ben sem a tízezer katona-vértanú napja nem esett szombatra (hanem keddre), sem Szent-László nap nem esett csütörtökre (hanem vasárnapra). Világos tehát, hogy Ferrendzsin hibásan olvasta az évszám utolsó jegyeit XXXIII-nek: XXXVII. helyett. Az 1437-ik évhez aztán pompásan illenek a szövegben említett napi keletek, mert 1437-ben valóban szombaton volt a tízezer katona-vértanú és csütörtökön (feria quinta) volt Szent-László napja.

Megállapítván ekként a helyes évszámot, közöljük itt az első hadijelentést latinul s mellette a mennyire le lehet fordítani a nehézkes latinságot, magyarul:

Sacratissima imperialis maiestas, domine noster naturalis, metuende! Eadem imperialis cesarea vestra serenitas... cum gentibus nostris exercitibus per vestram serenitatem deputatis, (ut) in quodam registro, presentibus incluso, lucidius eadem serenitas poterit intueri.

Primo sciat serenitas vestra, quod feria tertia proxima post festum beatorum viti et modesti martirum cum dictis gentibus ad

Szentséges, császári felség, természet szerint való, tisztelendő urunk!

Császári felség (elküldött minket) a felségedtől mellénk rendelt s az idezárt lajstromban világosabban felsorolt hadakozó seregeinkkel.

Először tudja meg felség, hogy Szent Vid és Modest vértanúk ünnepét követő kedden (junius 18-án) az említett seregekkel

P. Eusebius Ferrendzsin ord. s. Francisci, provinciæ Capistranæ filius. Zagrabiaë. 1892. (Monum. spectantia historiam Slavorum meridionalium. Volumen XXIII.)

Kwzeg prope Posesyn applicuimus, ad quem locum Frank banum de dicta Posesyn, ubi ipse nos cum pleno apparato navium videlicet et galearum portuque nostre transfretationis advenisse expectabat, ad nos venire fecimus, ipsoque Frank bano adveniente in dictam Kozeg habentes inter nos pleno tractatu, quibus modis et viis in ho(c) vado et w. s. mandatum exequi debemus maturo consilio deliberato, quid agere debeamus, conclusimus.

Item feria quarta appl(icuimus) ad dictam Posesyn, ubi modo pertractato ipsum Frank banum cum pleno apparatu invenimus, et circa meridiem vel post incepimus ipsam trans (fretationem eadem) die, et nocte transfretati sumus Danubium, (cum) equitibus scilicet et peditibus.

Item feria quinta mane sequenti audita missa pro salute et prosperitate itineris, eundem Frank iuxta mandatum s v. in custodia portus, ubi s. v. hominum nostrumque refugium post deum reliquimus, valedicentes in nomine domini iter nostrum versus Salathii gressus nostros pretendimus, ubi in fluvio Morwa, ubi Turcorum naves et galee existebant.

a Posasin közelébe eső Kőszegre¹ érkezünk. Frank bán² az átkelésünkhöz szükséges teljes készülettel, hajókkal, gályákkal, kompokkal Posasinnál várt bennünket. Őt tehát Kőszegre hívtuk és ő eljövén oda, egymással értekezünk és minő uton-módon hajtsuk végre felséged parancsolatját s mit kell tennünk? komoly tanácskozás után elhatároztuk.

Azután szerdán Posasinhoz vultunk s a megbeszélés szerint ott találtuk Frank bánt teljes készülettel. Ugyan-e napon dél tájban megkezdettük az átkelést és a következő délután meg éjjel gyalog- és lovas-hadainkkal átszálltunk a Dunán.

A következő csütörtökön (jan. 20) reggel misét hallgattunk utunk sikeréért és szerencséjéért és Frank bánt felséged rendelete szerint a rév védelmére hátrahagytuk, hogy Isten után menedéke legyen felséged embereinek, és a mieinknek. Elbúcsúzván lépteinket az Úr nevében Sztalacz-felé irányítottuk s nevezetesen a Morava folyó ama pontja felé, a hol a törökök gályái voltak.

¹ E Kőszeg mai Baziás vagy Belobreska helyén állott. Vele szemben a szerb parton a falut most is Gradistyenek azaz várhelynek hívják.

² Thallóczy Frank ekkor szörényi (s nem posasini, mint első pillanatra látszik) bán volt, de az aldunai várak mind gondviselésére voltak bizva.

Item sabbato sequenti in festo (beatorum) decem milium militum (martyrum) venimus ad locum (cum)... constellationem predictarum navium; exploratores nostri... navibus et galeis cum omnibus instrumentis bellicosis et navibus ad locum aptum et sufficientem... (cum) cuspidibus, lanceis, clipeis, arcubus, sagittis, ballistris, pixidibus, bombardisque et pulverum copia, predictis bombardis, balistis et pixidibus dispositis, scilicet protinus... et multo ignis incendio comburi et consumi fecimus pulverem, ipsas (naves) per dictum fluvium Morua ad Danubium, deinde ad mare transmisimus; custodes vero dictarum navium et galearum, qui fugere non valuerunt(a) custodibus (nostris) in ore gladii trucidari fecimus; ibidem incendio consumi et comburi fecimus villas etiam cominus locum constellationis dictarum navium et galearum ac castrum Petrocz adiacentes, scilicet ignis incendio consumi et comburi fecimus.

Item die dominico sequenti continuando iter nostrum versus Zalagh omnes et quaslibet villas circumquaque existentes usque ad castrum et civitatem Crusolez reptas penitus in toto igne consumi et comburri fecimus.

Item dicto die dominico circa meridiem ad dictam civitatem et castrum Crusolez applicuimus, ibique parva mora protracta diem,

A következő szombaton, a tízezer katonavértanú napján (jun. 22.) megérkeztünk az említett hajók gyűlőhelyére és kémeink a hajók, gályák és az összes hadiszerek megsemmisítésére alkalmas és elégséges helyet (jelöltek meg nekünk). (Oda vonultunk) nyársakkal, lándzsákkal, paizsokkal, íjakkal, nyilakkal, számszerijjakkal, puskákkal, ágyúkkal és sok puskaporral és az említett ágyúkat, puskákat, számszerijjakat elrendezvén azokat hirtelen kisütöttük és kilőttük nagy tüzet okozván... a hajókat az említett Morava folyón a Dunára s onnan a tengerre eresztettük el, a hajók és gályák azon őreit, a kik elfutni nem bírtak, kardélére hánytuk. Ugyanott a hajók, gályák gyűlőhelye és Petrócz vára közelében eső falvakat felgyújtottuk, felégettük és tűzzel elpusztítottuk.

A következő vasárnapon (jun. 23-án) folytattuk utunkat Sztalacz (Zalagh) felé és az összes Krusolez váráig és városáig mindenfelé elterült falvakat teljesen és tökéletesen lángborítottuk és elégettük.

Ugyane vasárnapon déltájban megérkeztünk az említett Krusolez városhoz és. várhoz. Itt egy kis ideig várakozván, a mint Magyar-

prout prius quoque in Hungaria V. S. regno consveto in Houanium (sic) introducendo vigiliam festi beati Joannis baptiste, postpositis carpentis et aliis lignis pro igne vigilie dicti beati Johannis baptiste sal... in castro habitacionis et prope profanae mansionis dominii Turcorum ignem solemnem in edificiis ipsius castris et civitatis pertinenciisque eorumdem, prout ab infancia nostra usque ad presens peractam vigiliam predictam beati Johannis baptiste cum tanto e validissimo igne nec nos, nec alius celebravimus, vel celebrari vidimus, cum dictum totum castrum et civitatem cum adiacentibus ignis voragine ad nihilum redigi fecimus.

Demum ad laudem dei et virginis gloriose matris eiusdem tunc etiam propterea festinavimus dictam vigiliam beati Johannis baptiste, quia ipso tempore concurrat; demum insuper propter exaltationem et honorem cesaree (que) maiestatis vestre dignitatem, tum et permixtissime in confusionem et horrorem, obprobrium et oppressionem prefati dominii Turcorum... dei cum adiutorio complevimus.

Hiis peractis sequenti die, hoc est in predicto festo beati Johannis baptiste dictum flumen Morva transivimus ad terras despoti, quam-

országban, felséged országában, szokott módon megszoktuk tartani Szent-Iván¹ előestéjét, itt is megtartottuk; mert félretévén a székeket és más fát Szent-Iván tüzeként ráugrottunk a török uralkodó lakóvárára és szentségtelen szállására és a vár, város és tartozékai épületeiből raktunk ünnepi tüzet. Gyermekkorunktól fogva mostanáig mindig megtartottuk Szent-Iván előestéjét, de ilyen nagy és erős tüzrel sem mi nem ünnepeltük, sem mástól így megünnepeltetni nem láttuk, mert az említett várat, várost és tartozékait a tűz lángoló hevével egészen semmivé tettük.

Egyrészt Istennek és a dicsőséges Szűznek, az Isten anyjának dicsőségére is siettünk Szent-Iván előestéjére ideérni, hisz éppen ez időre esik, másrészt császári felséged felmagasztalására és tisztességére, főleg pedig a török uralkodó megzavarására és megijesztésére, gyalázatára és elnyomására s ezt Isten segítségével elvégeztük.

Ezeket megtévén, másnap (jun. 24-én) azaz Szent-Iván említett ünnepén a Morva folyón átkelünk a deszpot² földére. Meg-

¹ A régi magyarok így hívták Keresztelő Szent-Jánost.

² Brankovics György szerb deszpot.

vis V. S. nobis commiserat . . . (per) terras ipsius despoti non ire nec illis in aliquo dampnum inferre, tamen propter aliquas naves et galeas ad hoc in dicto fluvio repertas et (non) invenientes scilicet ad easdem, cum alibi dictum fluvium per transire non valeremus . . . (coacti) necessitate... ad terras (predicti) despoti transivimus, continuando gressus nostros versus Kowinien inter fluvium Morva et Zendrem existentem, ubi similiter Frank banum prius per nos ad hoc requisitum, cum plurimo apparatu portus promptum et paratum invenimus.

Item feria quinta in festo beati regis Ladislai cum victoriosissimo triumpho letantes applicuimus, statim(que) exploratores nostros per vestigia nostra usque ad Palocz stare disposuimus, prout in talibus moris est.

Et recte, dum opus daremus transfretationibus, quasi post meridiem iam maiore et roboriore parte convenienter transfretante, de facto venerunt iidem nostri exploratores dicentes, quod ille sevisimus et nequam Allebeg cum sua potencia, quibus potuit et valuit, de Bodinio usque ad vestigia nostra nos insequendo, in locum transfretationis nostre ad Szendrew predictam veniens irruendo nobiscum bellaturus; nos vero qui

parancsolta ugyan felséged, hogy a deszpót földére ne menjünk és neki semmiben kárt ne okozzunk, de mégis találván az említett folyón néhány hajót és gályát, s nem lelvén rajtuk senkit, mivel másutt az említett folyón át nem kelhettünk, szükségétől kényszerítette a deszpót földére mentünk át a Morava folyó és Szendró közt eső Kövi¹ felé irányítván lépteinket. Ide hivattuk már előbb Frank bánt s az átszállításhoz szükséges felszereléssel valóban ott készen találtuk.

Csütörtökön Szent-László ünnepén a győzők diadalával, örvendő ideértünk s mindjárt, mint ez ilyenkor szokás, hátrahagyott utunkon egész Pálóczig kémekeket állítottunk fel.

És épen mikor ez átkeléssel foglalkoztunk s a sereg nagyobb és erősebb része már kellőképen áthajózott, jöttek a mi kémeink és mondták, hogy az a kegyetlen és gonosz Ali bég azzal a seregével, a mit össze bírt szedni, Bodontól² kezdve nyomainkat követve üldöz bennünket, hogy szendrei átkelő helyünkön megrohanjon és velünk harcoljon. Mi pedig, a kik mindenben Istennünknek, Krisztusnak, nevéért

¹ Most Temeskubin.

² Most Widdin Bolgárországban.

in Christi dei (nomine) in cunctis euntes optantes laborare quoque et revertentes nunc eiusdem signum (eciam) invenientes, tot quot illuc aderamus capitibus nostris pro laude et gloria cesaree maiestatis vestre, dignitate, statuque regni Hungarie et incolarum eiusdem defensione in nullo partentes insurgentesque vibravimus nos contra dictum Allebeg gentesque eiusdem, in eumque irruentes et obstantes in fugam eundi convertimus; et sic in ore gladii fere ad tria miliaria in sequendo, interimendo omnes, qui fuge presidio evadere non valuerunt, ymmo et prefatum nequissimum Allebeg, si secundum equum, quem ad hoc deputatum habuit conservandum, non ascendisset velocius, ex tunc in nomine domini hec operati sumus, speramus eundem in conspectum serenitatis transmittere putand. (?)

Hys literis pro laude digna v. serenitatis honoris conclusione, consolacione ac cordis iucunditate, visusque delectatione tria banderia ipsius Allebeg, modo preactato per nos obtenta, tandem, et ex post per unum ex nobis vestre dignissime serenitati et alia de gestis nostris, que ad presens operati sumus, per eundem disponemus referenda.

akartunk mind mentünkben mind jöttünkben fáradni, most az ő jelét is megtalálván mindannyian a kik ott voltunk, császári felséged dicsőségéért, Magyarország méltóságáért és fenmaradásáért, lakosainak megvédéséért fejünket sem sajnáltuk, hanem felugrálván, harcra keltünk az említett Ali bég és serege ellen. Rájuk rohantunk és megfutamtítottuk őket. Azután kardunk élével három mérföldre üldöztük őket és a kik futással el nem menekülhettek, mind megöltük. Még az említett roppant gonosz Ali béget is majdnem felséged színe elé küldöttük, de sebesen, második e végből készzen tartott lovára kapott.

E levéllel együtt annak dicséretes befejezéséül, felséged tisztességére, vigasztalására, szívbeli vidámságára és szemének gyönyörködtetésére Ali bég három, az említett módon elnyert zászlaját küldjük felségednek. Továbbá egyikünket küldjük nagyméltóságú felségedhez, hogy a többi most véghezvitt cselekedeteinkről jelentést tegyen.»

Eddig tart a jelentés. Mily elevenen szemünk elé tár olyan hadjáratot, a melyről pár év előtt legjelesebb történettudósaink sem tudtak semmit! Mily pontosan kiszámíthatjuk belőle, hogy

Posasintól Krusoleczig, vagyis a mai Kruseváczig három nap alatt mily óriási utat tett meg a magyar sereg hegyeken, völgyeken keresztül. Mert, ha kerek számmal csak 150 kilométernyinek vesszük is ez utat, egy napra 50 km = hét mérföld esik s ez olyan seregnek, a mely gyalogosokat, ágyúkat és szekereket is vitt magával, bizony nagy feladat volt.

Még egy tanúságot vonhatunk le e hadi jelentésből.

Nemrégiben megjelent Zsigmond királynak 1437 szept. 27-én kelt s a Thallóczyakat a kihalt Alsáinak jószágaival jutalmazó levele.¹ Ebben felsorolja a királyi kancellária a Thallóczyak érdemeit s ezek közt utolsónak Thallóczy Franknak részvételét a krusoleci (kruseváci) hadjáratban. Ez elbeszélésből látjuk, hogy Thallóczy Frank a törökök figyelmének Krusoleztól való eltérítése végett június 20—22. napjain Galambóc-felé is indított pusztító hadjáratot s hogy a harmadik fővezér e nagy vállalatban Gúti Ország János volt, de látjuk azt is, hogy a kancellária Marczaly Jánosnak itt ismertetett hadijelentését csaknem szóról-szóra (Marczaly deákjának darabos latinságát persze kijavítva) felhasználta. Ebből megtudhatjuk tehát, hogy a Laczkfyak, Garayak, Maróthyak, Kanizsayak stb. adományleveleiben foglalt háború- és csata-leírások a magyar vezéreknek a királyhoz intézett hadi jelentéseiből származnak.

KARÁCSONYI JÁNOS.

¹ Magyarország melléktartományainak oklevéltára II. A Magyarország és Szerbia közti összeköttetések oklevéltára. 114—123. l.